

LIBERTUS

BORÇLAR HUKUKU

Müfettişlik

Uzmanlık

Denetmenlik

Banka Sınavları

Gelir Uzmanlığı

Vergi Müfettişliği

Hâkimlik

Konu Anlatımlı

Örnekler

Yorumlar

Uyarılar

Pratik Bilgiler

Özgün Sorular ve Açıklamaları

Çıkmış Sorular ve Açıklamaları

Arti-Yapay Zekâ Asistan

Dijital Öğrenme Ayak İzi

Hibrit Kitap Teknolojisi

Hibrit kitaba erişebilmek için QR kodu okutunuz.

PEGEM AKADEMİ

Komisyon

LIBERTUS BORÇLAR HUKUKU KONU ANLATIMLI

ISBN 978-625-6810-59-4

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten uluslararası akademik bir yayınevidir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan WorldCat ve ayrıca Türkiye'de kurulan Turcademy.com tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

"Bu kitapta yer alan geçmiş yıllarda ÖSYM'nin yapmış olduğu sınavlardaki **ÇIKMIŞ SORULAR**'ın her hakkı ÖSYM'ye aittir. Hangi amaçla olursa olsun, tamamının veya bir kısmının kopya edilmesi, fotoğraflarının çekilmesi, herhangi bir yolla çoğaltılması ya da kullanılması, yayımlanması ÖSYM'nin yazılı izni olmadan yapılamaz. **Pegem Akademi Yayıncılık telif ücreti ödeyerek bu izni almıştır.**"

10. Baskı: Eylül 2023, Ankara

Yayın-Proje: Nilay Balın

Dizgi-Grafik Tasarım: Gülnur Öcalan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Shira Ticaret Merkezi, Macun Mahallesi 204 Cad.

No: 141/33, Yenimahalle/Ankara

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

SUNU

Değerli Adaylar,

Bireyler arasındaki borç ilişkisini düzenleyen “Borçlar Hukuku” ile ilgili gerekli kavram, ilke ve sözleşmelerden bahseden bu kitabımız yeni Borçlar Kanunu’na göre oluşturulmuştur. Her konunun sonunda konunun anlaşılmasına yönelik çözümlü ve cevaplı testlere yer veren kitabımız KPSS ve kurum sınavlarına yönelik hazırlanmıştır.

Bu kitaba ilişkin sorularınızı **pegem@pegem.net** adresine e-posta yoluyla ya da **0538 594 92 40** numarasına WhatsApp üzerinden iletmeniz yeterli olacaktır.

Pegem Akademi

QR kod ile ilgili bilgiler bir sonraki sayfada yer almaktadır.

Kitabın baskı tarihinden sonra gerçekleşen değişikliklere aşağıda yer alan kodu okutarak ulaşabilirsiniz.

TÜRKİYE'DE İLK DEFA TÜM KİTAPLAR YANINDA; CEPTE, TABLETTE VE MASANDA

Hibrit kitaplarda kullanıcılar;

- 1 Kitabın dijital formatına erişim sağlayabilir.
- 2 Video derslere erişim sağlayabilir.

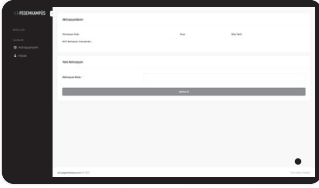

Detaylı anlatım için
QR kodu okutunuz.

Pegem Kampüs web sitesi üzerinden hibrit kitabınıza erişebilmek için aşağıdaki adımları takip ediniz:

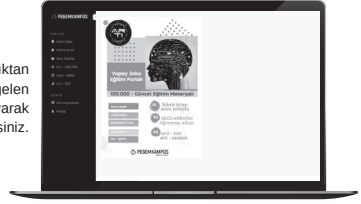
Mevcut tarayıcınızın adres çubuğuna arti.pegemkampus.com yazarak web sitemiz üzerinden etkileşimli ve yapay zekâ destekli hibrit kitaba erişim sağlayabilirsiniz.

Üyelik bilgileriniz ile giriş yaptıktan sonra sol menüde yer alan "Aktivasyonlarım" sekmesine girerek kodunuzu aktif edebilirsiniz.

Aktivasyon işleminizi tamamladıktan sonra menüde aktif hâle gelen "Hibrit Kitap" sekmesine tıklayarak içeriklere ulaşabilirsiniz.

Aktivasyon kodu kitabınızın ilk sayfasında yer almaktadır.
Aktivasyon kodu ile aktif ettiğiniz hibrit kitaba erişim 31.08.2024 tarihine kadar geçerlidir.
İçerikler Ekim ayı içerisinde yayında olacaktır.

Pegem Kampüs İletişim Hattı
0312 418 51 55

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

Borçlar Hukukunun İlkeleri, Tarafları, Konusu, Kaynakları ile Sorumluluk Türleri

I. GİRİŞ.....	1
II. BORÇLAR HUKUKUNA HÂKİM OLAN TEMEL İLKELER.....	1
III. BORÇLAR HUKUKUNUN TARAFLARI VE KONUSU	4
A. Edim.....	4
B. Türleri.....	4
IV. BOROUN KAYNAKLARI.....	10
V. BORÇ İLİŞKİLERİNDEN DOĞAN HAKLAR VE YÜKÜMLÜLÜKLER.....	11
1. Haklar	11
2. Yükümlülükler.....	13
CEVAPLI SORULAR	15
ÇÖZÜMLÜ SORULAR	20
ÇÖZÜMLER	24

2. BÖLÜM

Hukuki İşlemlerden (Sözleşmelerden) Doğan Borçlar

I. HUKUKİ İŞLEMLERDEN DOĞAN BORÇLAR.....	27
A. HUKUKİ İŞLEMLER.....	27
B. HUKUKİ İŞLEM TÜRLERİ	28
ÖN SÖZLEŞME.....	30
1. Sözleşmelerin Kurulması.....	31
2. Sözleşmelerin Kurulma - Hüküm ve Sonuçlarını Doğurma Anı.....	33
3. Sözleşmelerde Geçerlilik Koşulları	36
A. ŞEKİL.....	36
B. İRADE İLE İRADE AÇIKLAMASI ARASINDAKİ UYGUNSUZLUK HÂLLERİ	41
CEVAPLI SORULAR	57
ÇÖZÜMLÜ SORULAR	63
ÇÖZÜMLER	70

3. BÖLÜM

Haksız Fiilden Doğan Borçlar

I. HAKSIZ FİLDEN DOĞAN BORÇLAR.....	75
A. Hukuka Aykırı Fiil.....	75
B. Kusur.....	77
C. Zarar	78
D. İliyet (Nedensellik) Bağı	79

II. ZARARIN HESAPLANMASI.....	81
A. Zararın Hesaplanmasında.....	81
B. Tazminatın Hesaplanmasında.....	82
C. Maddi Tazminat Miktarının Hesaplanmasında Dikkate Alınacak Hususlar	83
III. HAKSIZ FİİLDE VE RÜCU İSTEMİNDE ZAMAN AŞIMI	84
IV. KUSURSUZ SORUMLULUK HÂLLERİ.....	85
A. Hakkaniyet İlkesine Dayanan Sorumluluk.....	86
B. Tehlike İlkesine Dayanan Sorumluluk	86
C. Özen İlkesine Dayanan Sorumluluk.....	88
V. YARDIMCI KİŞİLERİN FİİLİNDEN SORUMLULUK	92
CEVAPLI SORULAR	93
ÇÖZÜMLÜ SORULAR	99
ÇÖZÜMLER	106

4. BÖLÜM

Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Borçlar

SEBEPSİZ ZENGİNLEŞMEDEN DOĞAN BORÇLAR.....	111
A. Koşulları	111
B. Sebepsiz Zenginleşmenin Sonuçları.....	114
C. Giderlerin İstenebilmesi	115
D. Sebepsiz Zenginleşmede Zaman Aşımı	115
E. Sebepsiz Zenginleşme Defi	116
CEVAPLI SORULAR	117
ÇÖZÜMLÜ SORULAR	122
ÇÖZÜMLER	126

5. BÖLÜM

Borçların İfası

I. BORÇLARIN İFA EDİLMESİ	129
A. Kısmi İfa	129
B. İfa Amacıyla Edim	130
C. İfa Yerine Geçen Edim	130
II. BORÇLARIN İFA EDİLMEMESİ	134
1. İmkânsızlık.....	134
2. Temerrüd	136
CEVAPLI SORULAR	145
ÇÖZÜMLÜ SORULAR	151
ÇÖZÜMLER	157

6. BÖLÜM**Borçlar Hukukunda Düzenlenmiş Sözleşmeler**

BORÇLAR HUKUKUNDA DÜZENLENMİŞ BAZI SÖZLEŞME TÜRLERİ.....	161
1. İlan Suretiyle Vaad Sözleşmesi	161
2. Genel İşlem Koşulları	162
3. Pey (Bağlanma) Akçesi	163
4. Cayma (Pişmanlık) Akçesi.....	164
5. Üçüncü Kişinin Fiilini Üstlenme	164
6. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme	164
7. Alacağın Temliki (Devri) Sözleşmesi	165
8. Borcun Nakli	168
9. Ceza Koşulu (Cezai Şart).....	169
10. Şarta Bağlı Sözleşmeler.....	169
11. Müteselsil Borçluluk Sözleşmeleri	171
CEVAPLI SORULAR	174
ÇÖZÜMLÜ SORULAR	181
ÇÖZÜMLER	186

7. BÖLÜM**Borcu Sona Erdiren Sebepler ve Zaman Aşımı**

I. BORCU SONA ERDİREN SEBEPLER	191
1. İfa.....	191
2. Kusursuz İmkânsızlık.....	192
3. İbra	192
4. Yenileme.....	193
5. Birleşme.....	193
6. Takas	193
II. ZAMAN AŞIMI	196
1. Genel Olarak	196
2. Zaman Aşımı Süresi ile Hak Düşürücü Süre Arasındaki Ayırım.....	200
3. Zaman Aşımının Sonuçları	201
4. Eksik Borçlar.....	201
CEVAPLI SORULAR	203
ÇÖZÜMLÜ SORULAR	208
ÇÖZÜMLER	213

1. BÖLÜM

BORÇLAR HUKUKUNUN İLKELERİ - TARAFLARI - KONUSU - KAYNAKLARI İLE SORUMLULUK TÜRLERİ

I. GİRİŞ

Borçlar Hukuku bireyle diğer bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen bir hukuk dalı olduğu için “özel hukuk” türlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle taraflar arasında uygulanan bir eşitlik ve genellik söz konusudur. Başka bir ifadeyle taraflar özgür iradelerini ortaya koyarak sözleşme koşullarını karşılıklı belirleyebileceklerdir. Bu açıdan bakıldığında Borçlar Hukukuna hâkim olan bazı ilkeler ortaya çıkmaktadır.

II. BORÇLAR HUKUKUNA HÂKİM OLAN TEMEL İLKELER

Borçlar Hukukuna hâkim olan temel ilkelerin başlıcaları şunlardır:

- ❖ İrade özgürlüğü ilkesi
- ❖ Nispiyet ilkesi
- ❖ Dürüstlük ilkesi
- ❖ Kusurlu sorumluluk ilkesi
- ❖ Karşılıklılık (ıvazlılık) ilkesi
- ❖ Borçlunun ikametinde ifa ilkesi
- ❖ 3. kişilerin aleyhine borç ilişkisi kurulamaması ilkesi

A) **İrade Özgürlüğü İlkesi:** Kişilerin kendi lehine haklar ve aleyhine borçlar yaratabilmesi olarak da ifade edilebilen bu ilke, kendi içinde üç alt ilkeyi barındırmaktadır. Buna göre;

a) **Sözleşme özgürlüğü:** Kişinin sözleşme yapıp yapmamakta, yapacaksa kiminle sözleşme yapacağını seçebilmesinde ve hatta bu sözleşmenin tipini ve içeriğini dilediği gibi belirleyebilmesinde ve de sözleşmeyi değiştirip sona erdirebilmesinde serbest olması gerektiğine ilişkin ilkedir.

KPSS Çıkmış Soru

Borçlar Kanununa göre sözleşme özgürlüğü aşağıdaki özgürlüklerden hangisini kapsamaz?

- A) Sözleşme yapma özgürlüğü
- B) Sözleşmenin diğer tarafını seçme özgürlüğü
- C) Sözleşmenin içeriğini düzenleme özgürlüğü
- D) Geçerlilik şekline tabi bir sözleşmeyi bu şekilde uymadan yapma özgürlüğü
- E) Sözleşmeyi değiştirme veya ortadan kaldırma özgürlüğü

Cevap D

Bu ilkenin “sözleşme yapma mecburiyeti” adı verilen önemli bir istisnası bulunmaktadır. Nitekim kamu hizmeti görmekte olan PTT, TEK, Belediye Otobüs İşletmeleri vb. kamu kurum ve kuruluşları kendilerine talepte bulunan kişilerle sözleşme yapmak zorundadırlar.

b) Eşitlik İlkesi: Borç ilişkisinin tarafları olan alacaklı ve borçludan hiçbiri kanun tarafından diğeri karşısında bir üstünlüğe sahip kılınmamıştır. Ancak bu temel anlayışa rağmen bazı durumlarda (tüketiciyi korumak, işçi lehine yorum yapmak gibi) sözleşmenin sosyal ve ekonomik anlamda zayıf olan tarafını korumak ve böylece taraflar arasındaki ilişkiyi dengede tutabilmek adına düzenlemeler yapılarak istisnalar da yaratılabilmektedir. Örneğin; genel işlem koşullarını bu çerçevede değerlendirmek mümkündür.

c) Şekil Serbestisi İlkesi: Kanuna göre “Sözleşmenin geçerliliği, kanunda aksi öngörülmedikçe hiçbir şekilde tabi değildir.” Bu nedenle taraflar bir sözleşmeyi ister sözlü, ister adi yazılı veya resmî şekilde yapabilirler. Ancak bu ilkenin de birtakım istisnaları vardır. Bunlar ispat şekli ve geçerlilik şekline tabi sözleşmelerdir.

B) Nispilek İlkesi: Sözleşme kural olarak onu yapan tarafları bağlar yani üçüncü kişileri etkilemez. Ancak kuvvetlendirilmiş nispi haklar (şerh verilen şahsi haklar) ile üçüncü kişi yararına sözleşmeler ve üçüncü kişilerin ifası bu ilkenin çok önemli istisnalarındandır.

KPSS Çıkmış Soru

Borç ilişkisinden doğan haklar, kural olarak sadece alacaklı ve borçlu arasında sonuç doğurur. Alacaklı, bu hakkını sadece borçluya karşı ileri sürebilir.

Yukarıda verilen bilgi borçlar hukukunun hangi temel ilkesi ile ilgilidir?

- A) Nispilek
- B) Eşitlik
- C) Sözleşme serbestisi
- D) İvazlılık (Karşılıklılık)
- E) Dürüstlük

Cevap A

C) Dürüstlük İlkesi: Tarafların gerek sözleşme öncesinde, gerek sözleşme sırasında ve gerekse sözleşme sonrasında birbirlerine karşı dürüst bir kişi olarak hareket etmekle yükümlü olduklarına dair ilkedir. Nitekim yan yükümlülüklerde dürüstlük kuralı önemli rol oynamaktadır.

D) Kusurlu Sorumluluk İlkesi: Tarafların, yaptıkları sözleşmeye aykırı davranması halinde ya da haksız fiil sonucu diğer taraf zarar görmüş olabilir. İşte bu zararın karşılanması tazminatla mümkündür. Tazminat sorumluluğu için kişinin kusurlu davranışının varlığı aranmaktadır. Ancak bu ilkenin de “kusursuz sorumluluk hâlleri” olarak adlandırılan önemli istisnaları bulunmaktadır. Ev, başkanlarının sorumluluğu, adam çalıştıranların sorumluluğu, motorlu araç işletenlerin sorumluluğu, hayvan idare edenlerin sorumluluğu, bina ve yapı eseri sahiplerinin sorumluluğu gibi.

E) İvazlılık İlkesi: Kural olarak sözleşmeler, karşılıklı borç doğururlar yani taraflar birbirlerine karşı edimle yükümlüdürler. Örneğin bir satış sözleşmesinde satıcı sattığı eşyayı teslim etmekle borçlu iken alıcı taraf da buna karşılık bedeli ödemek borcu ile yükümlüdür. Fakat buna rağmen tek taraflı hukuki işlemler (vasiyetname, vakıf kurma gibi) hatta iki taraflı olmakla birlikte sadece bir tarafa borç yükleyen (bağışlama gibi) sözleşmeler de bulunmaktadır. Bu tip sözleşmeler de bu kuralın istisnalarını teşkil etmektedir.

F) Borçlunun İkametgâhında İfa İlkesi: Borçlar Kanunu m.89’a göre “Borcun ifa yeri, tarafların açık veya örtülü iradelerine göre belirlenir. Aksine bir anlaşma yoksa, aşağıdaki hükümler uygulanır;

- ❖ Para borçları, alacaklının ödeme zamanındaki yerleşim yerinde,
- ❖ Parça borçları, sözleşmenin kurulduğu sırada borç konusunun bulunduğu yerde,
- ❖ Bunların dışındaki bütün borçlar, doğumları sırasında borçlunun yerleşim yerinde ifa edilir.

Alacaklının yerleşim yerinde ifası gereken bir borcun doğumundan sonra alacaklının yerleşim yerini değiştirmesi sebebiyle ifa önemli ölçüde güçleşmişse borç, alacaklının önceki yerleşim yerinde ifa edilebilir.

G) Üçüncü Kişilerin Aleyhine Borç İlişkisi Kurulamaması İlkesi: Sözleşmede borç altına girecek kişinin özgür iradesinin varlığının aranıyor olmasının sonucu olarak üçüncü kişiler herhangi bir irade açıklamasında bulunmaksızın başkalarınınca yapılan bir sözleşme gereği borç altına sokulamazlar.

III. BORÇLAR HUKUKUNUN TARAFLARI VE KONUSU

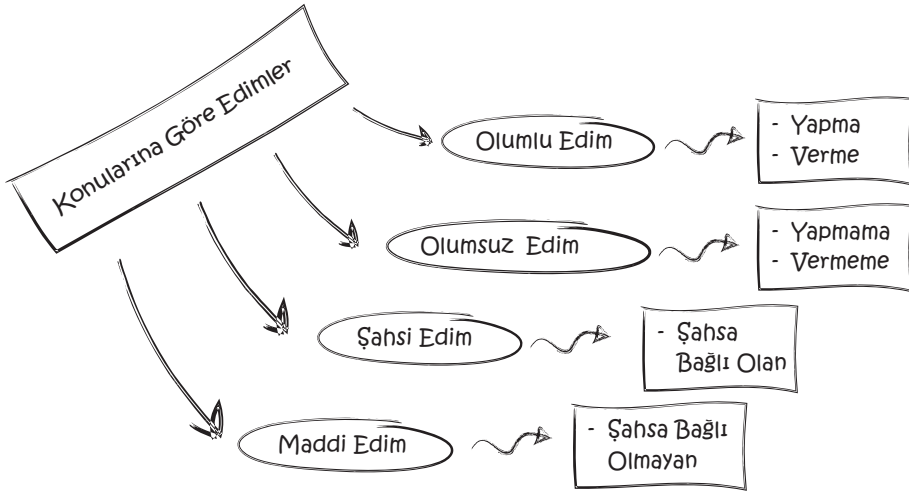
Borçlar Hukuku dar anlamda “para borcunu” ancak geniş anlamda irdelendiğinde ise “borç ilişkilerini” ifade etmektedir. Borçlar Hukuku geniş anlamdaki bu borç ilişkilerini esas aldığı için de karşımıza alacaklı ve borçlu adını verdiğimiz taraflar ile bunların birbirlerine karşı yapmaya söz verdikleri davranış biçimleri (edim) ortaya çıkmaktadır. Yani borç ilişkisinin alacaklı, borçlu ve edim adını verdiğimiz üç unsuru bulunmaktadır.

Sınavlar açısından bizi edim ve türleri ilgilendireceği için şimdi bunları inceleyeceğiz.

A. Edim

Bir borç ilişkisinde tarafların yerine getirmekle yükümlü olduğu davranış biçimidir.

B. Türleri

- ❖ **Olumlu Edimler (Müspet Edim):** Gramer açısından yapılan bu sınıflandırmaya göre borçlunun edimi yapmak veya vermek şeklinde ise bu edim türü olumlu edimdir. Satıcının malı vermesi, alıcının parayı vermesi, müteahhidin inşaatı yapması gibi.
- ❖ **Olumsuz Edimler (Menfi Edimler):** Bu tür edimler niteliği gereği yapmamak, vermemek şeklindeki edimlerdir. Komşunun gürültü yapmaması, kapalı mekanda sigara içilmemesi, işçinin işverene rekabet etmemesi gibi.

- ❖ **Şahsi Edimler:** Edimi bizzat borçlunun kendi fiili ile yerine getirmesi şeklindeki edimlerdir. Örneğin; ressamın resim yapması, doktorun ameliyat yapması gibi.
- ❖ **Maddi Edimler:** Borçlunun edimini mal varlığı ile ifa edeceği edim türüdür.

KPSS Çıkmış Soru

Rekabet yasağı sözleşmesinde işçinin işverene borçlandığı edim, aşağıdaki edim türlerinden hangisine girer?

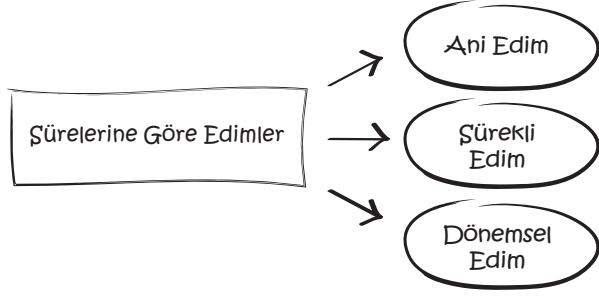
- A) Katlanma edimi
- B) Yapma edimi
- C) Verme edimi
- D) Yapmama edimi
- E) Bölünebilir edim

Cevap D

Bu soru değişik zamanlarda farklı kurumlarda sorulmuş bir kısımda cevap A olarak açıklanmışsa da bir kısımda da "Yapmama Edimi" olarak açıklanmıştır. Bu iki kavram aslında birbirlerinden farklıdır.

Çünkü olmsuz edimler genel yapıları gereği ya alacaklının bir şey yapmasına katlanma ve izin vermeyi, ya da alacaklının yapılmasını istemediği bir eylemi yapmamayı gerektirirler. Başka bir ifadeyle yapmama edimleri borçlunun yapmaya yetkili olduğu halde bir fiili yapmama yükümlülüğü doğururlar. Örneğin A'nın B'ye bu sene yurt dışına çıkmayacağı taahhüdünde bulunmasında olduğu gibi. Ancak katlanma edimlerinde durum biraz farklıdır. Bu tip edimlerde, borçlu genel kurallara göre engel olabileceği bir fiile karşı koymamak borcu altına girmiştir. Örneğin malikin, mülkiyetinde olan malı kiracısının kullanmasına katlanmasında olduğu gibi ya da geçit hakkı veren kişinin hak sahibinin bu hakkı kullanmasına katlanmak zorunda kalmasında olduğu gibi.

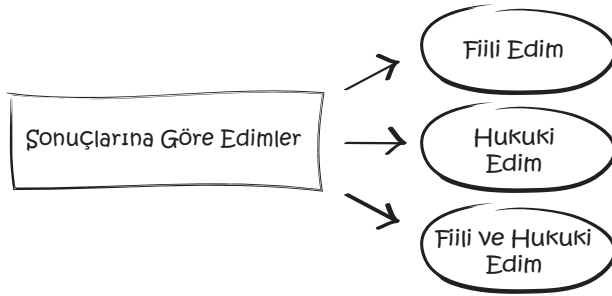
Ani Edimler: Borçlunun bir veya birden çok hareketle bir defada yerine getirdiği edimlerdir. Buna göre paranın ödenmesi, malın teslimi tek hareketli ani edimken, boyacının ayakkabıyı boyaması birden çok hareketli ani edime örnektir.

Şürekli Edimler: Borçluyu belli bir süre, belli davranış ya da davranış biçimleri ile bağılı bulunmakla yükümlü kılan edimlerdir. Yani bu tür edimler borçluyu belli bir süre boyunca devamlı uyma yükümlülüğü altında tutmaktadır. İşçinin hizmet sözleşmesi süresince hizmet etmekle yükümlü olması durumlarında hep "şürekli edim" söz konusudur.

Edimin ani veya şürekli edim olup olmaması sözleşmenin tek taraflı irade açıklaması ile sona erdirilmesi bakımından önemlidir. Bu durumda bu beyanın dönme beyanı mı, yoksa fesih beyanı mı sayılacağına karar verilecek ve bunlara uygulanacak sonuçlar birbirinden farklı olacaktır.

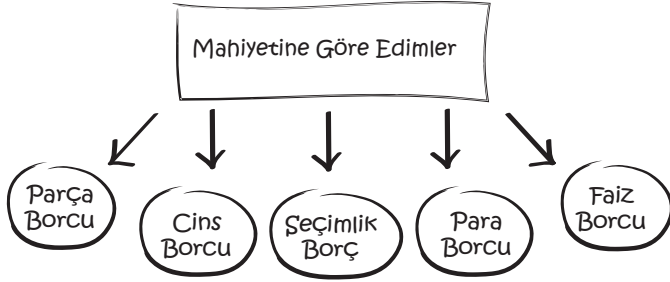
Dönemsel Edimler: Borçlunun belirli bir zaman içinde periyodik aralıklarla edimini tekrarlayarak ifa etmesidir. Bir yayına abone olunması veya vergi yükümlülüğü gibi

Fiili Edimler: Dış dünyada fiili bir farklılık ortaya çıkartan edim türüdür. Örneğin; terzinin elbise dikmesi, müteahhidin inşaat çıkması gibi.

Hukuki Edimler: Dış dünyada değişiklik yaratmayıp sadece hukuki düzende değişiklik ortaya çıkartan edimlerdir. Örneğin; borçlunun borcu nakli ya da alacaklının alacağını bir başkasına temlik etmesi gibi.

Fiili ve Hukuki Edimler: Bu tür edimler hem hukuki ve hem de dış dünyadaki yaşamda değişiklik yaratan edimlerdenidir. Örneğin; beyaz eşya satıcısının satış sözleşmesi yaparak eşyayı alıcıya teslim etmesinde olduğu gibi.

Parça Borcu: Tüm özellikleri belirtilerek sözleşmeye konu edilmiş eşyanın teslimi niteliğindeki borçlardır. Bu tür borçlarda eşya ayrı tutulduğu için o eşyanın ikamesi olmaz. Örneğin A'nın kolundaki saatin satışında borç parça borcudur. Çünkü o saatten binlercesi piyasada olabilirse de taraflar seiko marka bir saat şeklinde değil kolundaki saat diyerek eşyayı ayırmışlardır. Bu sebeple o saatin yerine başka bir benzer saat vermekle borç ifa edilmiş olmaz. Adı belirtilerek sözleşmeye konu edilmiş yarış atları, plakası, markası, rengi ve modeli belirtilen otomobil, yazlıktaki tablo gibi belirlemelerin tümü parça borcu olarak kabul edilmektedir.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi parça borcudur?

- A) 3000 TL
- B) Bir tükenmez kalem
- C) 06 ABC 123 plakalı araba
- D) 30 kilo bulgur
- E) Ahırdaki koyunların 1/10'u

Nevi ve cinsi açısından ferden belirlenmiş borçlar parça borcudur. Bir malın cinsinden herhangi biri için belirlenmiş borç ise cins borcudur. A seçeneğinde para borcu B ve D seçeneğinde cins borcu, E seçeneğinde ise sınırlı cins borcu söz konusudur.

Cevap C

Cins Borçları: Benzerleriyle arasındaki farklılıkların belirtilmeyip genel özellikleriyle sözleşmeye konu edilen eşyaların verilmesi şeklindeki borçlardır. Beş kilo baldo pirinç, BMW marka bir otomobil, Vakko marka yirmi eşarp gibi. Bu tür borçlarda ilgili eşya yok olsa bile borç sona ermez çünkü o eşyanın benzerleri mevcut olduğundan ikamesi mümkün sayılmaktadır.

Seçimlik Borçlar: Tarafların borç konusu olarak birden fazla edim belirleyerek borçlunun bunlardan hangisini isterse onu ifa etmekle borçtan kurtulabileceği borç türüdür. Örneğin A, B'nin ya evini temizleyecek ya da ona bir televizyon verecektir.

Seçimlik borcu seçimlik yetkiyle karıştırmamak gerekir. Seçimlik yetkide, seçimlik borçtan farklı olarak bir asli edim vardır. Ancak bunun yanında «ikinci derecede edim»de kararlaştırılmıştır. Borçlu asli edim yerine bu ikinci derecedeki edimi de ödeyerek borcundan kurtulabilir. Asıl edim imkânsızlaşacak olursa borç ilişkisi sona erer. Zira borcun konusu ortadan kalkmıştır. İkinci derecede (yedek) edimlerin imkânsızlaşması asıl edimi etkilemez ve borç sözleşmesi de imkânsızlık sebebiyle sona ermez.

Para Borçları: Borcun konusunun belli bir miktar paranın verilmesi olarak tayin edildiği borçlardır. Kural olarak ülke parasıyla ödenir. Farklı bir ülke parasıyla ödemesi konusunda anlaşılmissa o ülke parasıyla ödenebileceği gibi kur üzerinden çevrilerle ülke parasıyla da ödenebilir. Buna seçimlik yetki denir.

BK m.101'e göre "Birden çok borcu bulunan borçlu, ödeme gününde bu borçlardan hangisini ödemek istediğini alacaklıya bildirebilir. Borçlu bildirimde bulunmazsa yapılan ödeme, kendisi tarafından derhâl itiraz edilmiş olmadıkça alacaklının makbuzda gösterdiği borç için yapılmış sayılır."

BK m.102'ye göre "Kanunen geçerli bir açıklama yapılmadığı veya makbuzda bir açıklık bulunmadığı durumda ödeme, muaccel borç için yapılmış sayılır. Birden çok borç muaccel ise ödemenin, borçluya karşı ilk olarak takip edilen borç için yapılmış olduğu kabul edilir. Takip yapılmamış ise ödeme, vadesi ilk önce gelmiş olan borç için yapılmış olur."

Birden çok borcun vadesi aynı zamanda gelmişse, mahsup orantılı olarak; borçlardan hiçbirinin vadesi gelmemişse ödeme, güvencesi en az olan borç için yapılmış sayılır."

Faiz Borçları: Konusu para ödemesi olan borçlarda alacaklının bu paradan belli bir süre mahrum olması karşılığında belli bir oran çerçevesinde doğacak olan karşılıktır. İki önemli türü vardır ki bunlar; anapara faizi ile temerrüd faizidir.

a) Anapara (kapital) faizi; belli bir miktar paradan yine belli bir süre (vade) boyunca mahrum olma karşılığı ödenmesi kararlaştırılan faizdir. Yani vadeye kadar işletilecek olan faizdir.

BK m. 88'e göre "Faiz ödeme borcunda uygulanacak yıllık faiz oranı, sözleşmede kararlaştırılmamışsa faiz borcunun doğduğu tarihte yürürlükte olan mevzuat hükümlerine göre belirlenir.

Sözleşme ile kararlaştırılacak yıllık faiz oranı, birinci fıkra uyarınca belirlenen yıllık faiz oranının yüzde elli fazlasını aşamaz."

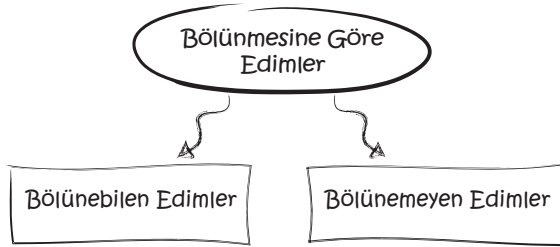

b) Temerrüt faizi; borçlunun para borcunu vadesi geldikten sonra ödemediği için vadeden itibaren işletilecek olan faiz türüdür.

BK m.120'ye göre "Uygulanacak yıllık temerrüt faizi oranı, sözleşmede kararlaştırılmamışsa, faiz borcunun doğduğu tarihte yürürlükte olan mevzuat hükümlerine göre belirlenir.

Sözleşme ile kararlaştırılacak yıllık temerrüt faizi oranı, birinci fıkra uyarınca belirlenen yıllık faiz oranının yüzde yüz fazlasını aşamaz.

Akdî faiz oranı kararlaştırılmakla birlikte sözleşmede temerrüt faizi kararlaştırılmamışsa ve yıllık akdî faiz oranı da birinci fıkrada belirtilen faiz oranından fazla ise, temerrüt faizi oranı hakkında akdî faiz oranı geçerli olur.

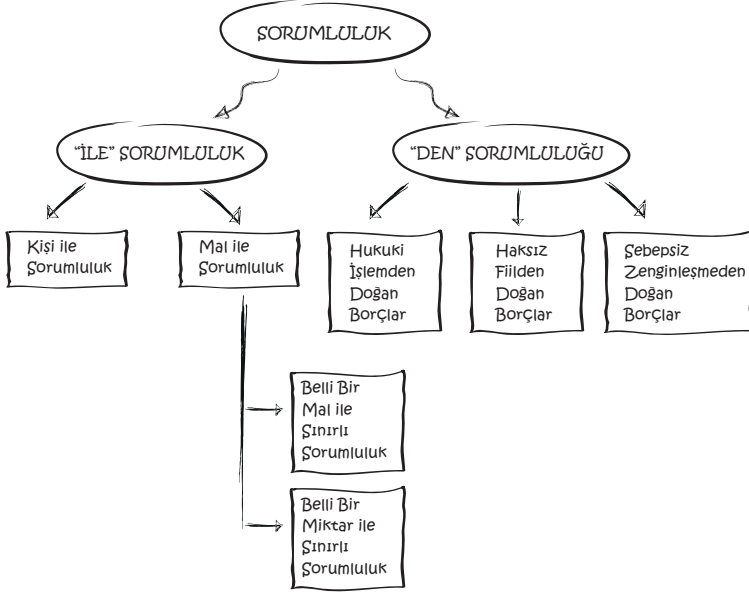

Bölünebilen Edimler: Tarafların menfaatlerinde veya borcun niteliğinde bir ek-silme yaratmayacak biçimde, borcun konusunun parçalara ayrılarak ifa edilmeye elverişli olan edimlerdir. Örneğin para borcunun taksitler hâlinde ödenmesi, on ton pirinç borcunun ellişer kiloluk torbalar halinde parti parti ödenmesinde olduğu gibi.

Bölünemeyen Edimler: Edimin parçalara ayrıldığında, tarafların menfaatinde veya borcun niteliğinde azalma yaratan edimlerdir. Bu nedenle edim parçalara ayrılmadan bir bütün halinde yerine getirilir. Örneğin; altı metrekarelik bir halının satımında satıcı edimini halıyı birer metrekarelik kısımlara ayırarak teslim edemez.

IV. BORCUN KAYNAKLARI

Borcun doğmasına sebep olan olgulara borcun kaynakları denir. Borcun kaynaklarının sorumluluk kavramıyla yakın ilişkisi bulunduğu için konuyu öncelikle bu açıdan ele almak gerekir. Buna göre sorumluluk kendi içinde ikiye ayrılır:

Kişi ile sorumluluk günümüzde uygulanmayan bir anlayıştır. Borcunu yerine getirmeyen kimsenin buna karşılık alacaklıya karşı belli bir süre kölelik yapmak gibi vücudu ile sorumlu olma anlayışına dayanmakta olan bu uygulamanın son kalıntıları da Anayasa değişikliği ile ortadan kaldırılmıştır.

Mal ile sorumluluk anlayışı ise öncelikle kendi içinde sınırlı ve sınırsız sorumluluk olarak ikiye ayrılmaktadır. Sınırlı sorumluluk ise ya belli bir mal ile sınırlı ya da belli bir miktar ile sınırlı sorumluluk şeklinde ortaya çıkabilir. Örneğin; devletin “son mirasçı” sıfatı ile sorumluluğunda belli bir mal ile sınırlı sorumluluk söz konusudur. Çünkü devlet kendisine kalan miras malından daha yüksek değerinde bir borca mirasçı olmuş olabilir. Bu durumda devlet kendisine kalan malı vermekle borçtan kurtulabilmektedir.

Belli bir miktar ile sınırlı sorumluluğa ise bankaların karşılıksız çıkan her bir çek yaprağı için 2030 (2019 yılı için) TL'ye kadar sorumlu olmasını örnek vermek mümkündür.

“Den” sorumluluğuna gelince bu sorumluluk türleri aslında borcun kaynaklarını ifade etmektedir. Buna göre borç üç şeyden doğar;

- ❖ Hukuki işlemlerden (Sözleşmelerden doğan borçlar),

- ❖ Haksız fiillerden,
- ❖ Sebepsiz zenginleşmeden.

Kefilin işlemiş 1 yıllık faiz borcundan sorumluluğu belirli miktarla sorumluluğa örnek gösterilebilir.

Sözleşme ile sorumluluğu sınırlandıran hükümler geçerlidir.

V. BORÇ İLİŞKİLERİNDEN DOĞAN HAKLAR VE YÜKÜMLÜLÜKLER

1. Haklar

Bir borç ilişkisinde alacaklı haline gelen tarafın borçludan yerine getirmesini talep edebileceği bir takım haklar ortaya çıkar. Bunların en önemli örnekleri olarak faiz, cezai hak, yenilik doğuran hak ve defi hakları sayılabilir. Yinede genel bir açıdan bakıldığında bu hakları şöyle değerlendirmek mümkündür;

A. ASLİ HAK: Borç ilişkisinde elde edilmesi düşünülen temel amaçtır. Yani sözleşmenin esaslı unsurudur. Borç ilişkisinin konusunu oluşturan her alacak aslında aynı zamanda alacaklı için de bir *asli hakkı sembolize etmektedir*.

B. FER'İ HAK: Bu haklar asıl amacı tamamlayan nitelikteki haklardır. Yani varlığı asli hakkın varlığına bağlıdır. Başka bir deyişle tek başlarına asli haktan bağımsız olarak doğmaz. Örneğin faiz bir fer'i haktır. Çünkü asli bir hak olan para alacağı mevcut olmadıkça faiz istenmesi de mümkün değildir. Aynı şekilde cezai şartlar da bu kategoride kabul edilecek haklardır.

C. TALİ HAK: Bu haklar borç ilişkilerinin esas niteliğini oluşturmayıp taraflar açısından ikinci nitelikte haklardır. Kendi içinde yenilik doğuran ve yenilik doğurmayan haklar olarak ikiye ayrılmaktadır. Buna göre;

- a) **Yenilik doğuran haklar:** Hak sahibi iradesini açıkladığı zaman bir hukuksal ilişkinin kurulmasını, değişmesini veya sona ermesini sağlayan kayıt ve şartla bağlı olmayan kullanıldıktan sonra kendilerine dönülemeyen haklardır. Bu haklar da kendi arasında üçe ayrılmaktadır:

Kurucu Yenilik Doğuran Haklar: Bu haklar kullanıldığında taraflar arasında bir hukuki ilişki başlar yani kurulur. Örneğin A ile B'nin bir tablonun satışı konusunda anlaşmaları onlar arasında yeni bir hukuki ilişki başlatmış olur.

Değiştirici Yenilik Doğuran Haklar: Taraflar arasında mevcut ve devam etmekte olan bir hukuki ilişkinin içeriğinde farklılık yaratan haklardır. Ne yeni bir hukuki ilişki başlatmakta ve ne de hukuki ilişkiyi sonlandırmaktadır. Örneğin satın aldığı ürünün defolu olması üzerine bu ürünün ayıpsız olanıyla değiştirilmesinin satıcıdan istenmesi bu tür bir hakkın kullanılmasıdır.

Bozucu Yenilik Doğuran Haklar: Mevcut ve devam etmekte olan bir hukuki ilişkiye son veren nitelikteki haklardır. Örneğin taraflar arasındaki bir sözleşmenin feshi, iptali, azil veya istifa gibi işlemler bu tür haklardandır.

Yenilik doğurucu haklar şarta bağlanamaz

Yenilik doğurucu haklar namludan çıkan mermiye benzetilir yani bir kez kullanıldıktan sonra geri alınmaz.

- b) **Yenilik doğurmeyen haklar:** Bu tür haklar kullanıldıklarında hukuk düzeninde hiçbir farklılık yaratmazlar. Örneğin anne ve babanın çocukları üzerindeki velayet hakları çocuğun terbiye edilmesi hakkını da içerir. Buna göre yemek yerken defalarca uyarılmasına rağmen parmağını burnundan çekmeyen çocuğun eline hafifçe vurulmuş olması hukuken herhangi bir yeni durum ortaya çıkarmaz. Bu var olan bir hukuki durumun hiçbir farklılığa uğramadan devam etmesidir.

Borçlunun temerrüde düşmesi halinde alacaklının ortaya çıkan üç seçimlik hakkı vardır. Bu haklardan “aynen iga ve müsbet zararın tazminin yenilik doğurmeyen yani alelade bir hak sayılır. Ancak ifadan vazgeçip müsbet zararın tazmini (değiştirici) ve sözleşmeyle feshedip menfi zararın tazmini (bozucu) talepleri yenilik doğuran hak niteliğindedir.

D. İNKÂR: İnkârda borçlu söz konusu borç ilişkisini ve dolayısıyla alacaklının hakkını reddetmektedir. Başka bir ifadeyle kişi karşı tarafın ileri sürdüğü iddiaların tamamını reddetmektedir. Borçlunun “aramızda böyle bir sözleşme yoktur” ya da “alacaklı olduğunu iddia eden kişiyi tanımıyorum” gibi beyanları bu bağlamda inkâr niteliğindedir.

E. İTİRAZ: İtirazda borçlu, alacak hakkının doğmadığını ya da hakkın artık mevcut olmadığını ileri sürmektedir. Yani kişi, karşı tarafın ileri sürdüğü iddiaların tümünü değil ama bir kısmını reddetmektedir. Örneğin borçlu, alacaklı ile sözleşme yaptığını ve alacaklının hakkını kabul etmekle birlikte borcu ödediğini belirtmişse itiraz söz konusudur. Hâkim, def’iden farklı olarak itiraz hususlarını re’sen dikkate almakta yetkilidir.

F. DEFİ: Kişinin karşı tarafın ileri sürdüğü hususların tamamını kabul etmekle birlikte kanunun kendisine verdiği başka bir hakkı kullanarak yükümlülüğünü yerine getirmeyeceğini ileri sürmesidir. Yani burada borçlu borç ilişkisini ve alacaklının alacak hakkını kabul etmekte ama özel bir nedenden ötürü borcun ifasından kaçınmaktadır. Bu nedenle defi’nin en güzel örnekleri arasında zaman aşımı, takas, ödemezlik, tartışma defileri sayılabilir.